

DAUGIAKALBYSTĖS PRINCIPAS ES BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE: TEORINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI

Rasa Volungevičienė

Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto

Viešosios teisės katedra

Elektroninis paštas: rasa.volungeviciene@vdu.lt

Pateikta 2025 m. balandžio 7 d., parengta spaudai 2025 m. gegužės 19 d.

DOI: 10.13165/JUR-25-32-1-12

Santrauka. Straipsnyje analizuojama daugiakalbystės principo reikšmė Europos Sąjungos baudžiamojame teiseje, atskleidžiant šio principo sampratą, turinį ir iššūkius, kylančius siekiant užtikrinti 24 Sąjungos oficialių kalbų lygiavertiškumą. Pripažįstant, kad dėl Europos Sąjungos valstybių narių teisinių sistemų skirtumų ir lingvistinių ypatumų ES direktyvoje ir reglamentuose vartojamoms sąvokoms ne visada galima rasti identiškus nacionalinius atitikmenis, kyla iššūkių siekiant užtikrinti vienodą Sąjungos teisės aiškinimą. Nagrinėjant atvejus, kai atsisakoma pažodinio teisės aiškinimo, pirmenybę teikiant ES įstatymų leidėjo tikslams, o ne įprastai žodžių prasmei, atskleidžiama daugiakalbystės ir teisinio tikrumo problema, ypač jautri baudžiamosios teisės srityje, reikalaujančioje aiškių elgesio taisyklių, leidžiančių numatyti galimas elgesio pasekmes.

Reikšminiai žodžiai: daugiakalbystė, teisinis tikrumas, pareiga vienodai aiškinti Sąjungos teisę, nusikalstamos veikos apibrėžtis.

Įvadas

Globalizacijos procesams spartėjant, susiduriame su tautinio individualumo ir vis stiprėjančios Europos Sąjungos (toliau – ES, Sąjunga) teisės įtakos nulemta teisinio reguliavimo įtampa ieškodami tinkamos kalbinės išraiškos valstybių sienas peržengiantiems

socialiniams procesams. Pripažįstant, kad skirtingose kalbinėse bendruomenėse to paties socialinio reiškinių apibrėžtis gali turėti skirtingą prasmę¹, tarp teisininkų ir lingvistų vyksta karštos diskusijos dėl daugiakalbystės vaidmens kuriant ir aiškinant teisę, nes netgi nedideli kalbiniai skirtumai gali turėti įtakos teisiniam reguliavimui ir jo rezultatams².

Viena vertus, baudžiamojoje teisėje nusikalstamos veikos apibrėžties lingvistinei išraiškai keliama imperatyvūs teisinio tikrumo ir teisės nuspėjamumo reikalavimai – asmuo iš įstatymo teksto turi lengvai suprasti, už kokią pavojingą veiką³ gali kilti baudžiamoji atsakomybė, galinti lemti net griežčiausią, įkalinimo, bausmę. Kita vertus, visuotinai pripažįstama, kad teisinė kalba yra tarsi atskira kalbinė atmaina, turinti specifinių kalbinių ypatybių (terminų, frazių ir išraiškos būdų)⁴, skiriančių ją nuo įprastinės šnekamosios kalbos. Be to, skirtingai nuo kitų mokslo sričių, kuriose vartojama universali tarptautinių sąvokų sistema, teisinės kalbos terminija priklauso nuo konkrečios valstybės ir teisinės sistemos⁵, o ES teisės sistemai būdinga savita teisės kalba (angl. *language of law*), paremta tik jai būdingomis teisinėmis sąvokomis ir teisinio diskurso stiliais⁶.

Nėra jokių abejonių, kad baudžiamoji teisė ilgą laiką buvo valstybių narių nacionalinio tapatumo simbolis, atspindintis labiausiai saugomus gėrius ir vertybes⁷, kurių apsauga įtvirtinta pasitelkiant nacionaliniu individualumu pasižymincias sąvokas. Visgi globalizacijos amžiuje susiduriame su valstybių sienas peržengiančiomis nusikalstamomis veikomis, nukreiptomis ne tik į nacionalines, bet ir *europines* vertybes, tad ES įstatymų leidėjas yra priverstas ieškoti būdų, kaip užtikrinti besikeičiančių teisinių gėrių apsaugą nacionalinių ir ES teisių sistemų sąveikoje žongliruojant ES teisinės kalbos ir valstybių narių lingvistinės raiškos priemonėmis.

Viena iš pagrindinių kliūčių, trukdančių veiksmingai kovoti su ypač sunkiais, vienos valstybės sienas peržengiančiais nusikaltimais, yra valstybėse narėse egzistuojanti nelygiavertė tų pačių vertybių apsauga, nulemta skirtingose valstybėse narėse egzistuojančių

- 1 Lawrence M. Solan, „Judicial Decisions and Linguistics Analysis: Is There a Linguist in the Court“, *Washington University Law Quarterly* 73, 3 (1995): 1069–1080.
- 2 Elizabeth Mertz, „Language, Law, and Social Meanings: Linguistic/Anthropological Contributions to the Study of Law“, *Law & Society Review* 26, 2 (1992): 413–446.
- 3 Paminėtina, kad ne visose ES valstybėse narėse baudžiamoji atsakomybė kyla už pavojingą ir įstatymu uždraustą veiką. Pvz., Vokietijos baudžiamojoje teisėje veikos pavojingumas kaip materialus požymis neakcentuojamas, o dėmesys kreipiamas būtent į veikos prieštaringumą baudžiamajai teisei, nes kai veika atitinka baudžiamajame įstatyme įtvirtintus nusikalstamos veikos požymius, ji savaime laikytina pavojinga. Plačiau žr. Volker Krey, *Deutsches Strafrecht. Allgemeiner Teil*, T. 1 (Stuttgart: W. Kohlhammer, 2004), 79.
- 4 Julie Carton, *The linguistic influence of EU Directives on Dutch implementation Laws, A comparative corpus-based study* (Universiteit Gent: 2017), 1–11.
- 5 Peter M. Tiersma, *Legal Language* (University of Chicago Press: 1999), 112, 115–133.
- 6 Simon Tylor, „The European Union and National Legal Languages: an Awkward Partnership“, *Revue française de linguistique appliquée* 16, 1 (2011): 105–118.
- 7 Angela Di Stasi, „The Enlargement of Competences of the European Union between State Sovereignty and the so-called European “Sovereignty”: Focus on the Limits of Applicability of the Charter of Fundamental Rights of the European Union“, *Araucaria. Revista Iberoamericana de Filosofía, Política y Humanidades* Universiteto de Sevilla 22, 45 (2020): 131–154.

teisinių reguliavimo skirtumų, ypač išryškėjančių žvelgiant į nusikalstamos veikos apibrėžtis⁸. Kadangi Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV) 83 straipsnio 2 dalyje numatyta galimybė direktyvose nustatyti būtiniausias taisykles dėl nusikalstamų veikų apibrėžimo siekiant užtikrinti ES politikos veiksmingumą⁹, susiduriame su paradoksalia situacija, kai nusikalstamos veikos apibrėžčių įvairovės nulemtą nelygiavėčio teisinio reguliavimo problemą Sąjungoje siekiama spręsti veiksmų laisvę paliekančiomis priemonėmis – direktyvomis, valstybėms narėms savarankiškai nutariant, kaip jos eliminuos teisinio reguliavimo skirtynes apibrėždamos vieną ar kitą veiką kaip nusikalstamą. Sąjungos teisės doktrinoje neabejojama, kad būtent nusikalstamos veikos apibrėžčių derinimas daugiakalbystės kontekste kelia daugiausia iššūkių¹⁰. Anot A. Halpin, aiškos ir tikslios nusikalstamos veikos apibrėžtis leidžia elgesį skirstyti į tam tikras draudžiamų veiksmų kategorijas ir neabejotinai atlieka informacinę funkciją pranešant, kad kaltinamojo elgesys atitinka teisės normose įvardytą nusikalstamą veiką¹¹, tačiau ieškant reikiamos sąvokos atitiktens valstybių narių teisinėse sistemose kyla iššūkių bandant užtikrinti ES įstatymų leidėjo tikslų įgyvendinimą, 27 teisinių sistemų vientisumo išsaugojimą ir 24 skirtingomis kalbomis vienodai apibrėžti tą pačią nusikalstamą veiką.

Taigi, pirma, ar išties įmanoma reglamentais ir direktyvomis pašalinti teisinio reguliavimo skirtynes ES valstybėse narėse, kai dėl istorinės ir kultūrinės praeities atsiradę valstybių narių teisinių sistemų skirtumai ir lingvistiniai ypatumai kiekvienoje valstybėje narėje lėmė individualiais bruožais pasižyminčią teisinę kalbą? Antra, ar siekiant vienodo ES teisės aiškinimo daugiakalbėje Sąjungoje nekyla iššūkių teisiniui tikrumui? Šie probleminiai klausimai suponuoja straipsnio tikslą – išnagrinėti daugiakalbystės principo veikimą ES baudžiamojoje teisėje atskleidžiant teisiniui tikrumui kylančius iššūkius. Tyrimo objektas – daugiakalbystės principas ES baudžiamojoje teisėje. Straipsnio tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai: 1) atskleisti daugiakalbystės principo genezę ir raidą ES teisėje; 2) remiantis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (ESTT) jurisprudencija ir ES teisės doktrina, įvertinti daugiakalbystės ir teisinio tikrumo principų sąveiką ES baudžiamosios teisės kontekste; 3) numatyti tikėtinas daugiakalbystės principo ateities perspektyvas baudžiamosios teisės europeizacijos plotmėje.

Siekiant tyrimo tikslo, taikomi istorinis ir sisteminės analizės metodai – remiantis doktrininiu daugiakalbystės principo aiškinimu ir praktiniu šio principo taikymu teismų praktikoje, analizuojama daugiakalbystės principo istorinė raida, turinys ir kylančys iššūkiai.

ES plėtra ir auganti kalbinė įvairovė sulaukia vis didesnio tyrėjų dėmesio. Vienbalsiai

8 Europos Parlamento ir Tarybos pasiūlymas dėl Direktyvos dėl baudžiamosios teisės priemonių kovai su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu (Briuselis, 2012-07-11, COM (2012) 0363).

9 Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija, OL C 202, 2016 6 7, p. 47) 83 straipsnis

10 Elina Paunio, *Legal Certainty in Multilingual EU Law. Language, Discourse and reasoning at the European Court of Justice* (Routledge: 2020), Juliette Clémencier, *Le multilinguisme de l'Union Européenne et le droit pénal* (Droit, 2022), dumas-0367590; Elise Letouzey, „Les incidences de la transposition du droit de l'Union Européenne sur les techniques d'incrimination en droit interne“, iš *La transposition du droit de l'Union européenne dans la loi pénale française: l'intégration d'un corps étranger*, Sophie Corioland, Elise Letouzy (Ceprisca: 2017), 20–21.

11 Andrew Halpin, *Definition in the Criminal Law* (Oxford: Hart Publishing, 2004), 189.

pripažįstama, kad daugiakalbystės problema ES teisėje yra tarpdisciplininė ir apima ne tik ES teismų procesų dalyvius, bet ir valstybių narių įstatymų leidėjus bei eilinius piliečius¹². Šio principo problematikai skirtus tyrimus galima išskirti į dvi grupes pagal tyrimo lauką, t. y. ar daugiakalbystės problematika tiriama nacionalinės¹³, ar ES teisės srityje¹⁴. Deja, skirtingai nei kitose ES valstybėse¹⁵, didesnio Lietuvos teisininkų dėmesio daugiakalbystės problematika iki šiol nesulaukė – daugiakalbystės principo keliama iššūkiai ES ir nacionalinės teisės plotmėje nagrinėti tik iš lingvistų ir vertimo tyrėjų perspektyvos¹⁶.

1. Daugiakalbystės principas ES teisėje: genėzė ir raida

Senovėje tikėta, kad visi pasaulio žmonės kalbėjo viena kalba, tačiau sumanę pastatyti dangų siekiantį Babelio bokštą sulaukė Dievo bausmės – nebegalėjo vieni kitų suprasti, nes staiga prabilo skirtingomis kalbomis. Biblijos mite teigiama, kad kalbų įvairovė tapo bausme žmonijai, tačiau šių dienų visuomenėje kalbinė įvairovė suvokiama kaip neginčijamas pranašumas, simbolizuojantis nacionalinį identitetą, ir yra tarsi specialus kodas, socialiniams procesams visuomenėje suteikiantis kalbinę išraišką¹⁷. Siekdami pageidaujamo socialinio rezultato ir tikėdami, kad teisė yra užkoduota kalboje, konstruojame teisės normas, t. y. įstatymo galią turinčias, lingvistiškai fiksuotas taisykles¹⁸, kurios neretai peržengia

- 12 Frédéric Gosselin, *Les grands arrêts en matière linguistique* (Larcier: 2024); Itene Otero Fernandez, „Multilingualism and the meaning of EU law“ (daktaro disertacija, Florencija, 2020); Georg C. Langhed, „Multilingual norms in European criminal law“, *European Criminal Law Review* 6 (2016): 39–59.
- 13 Lucja Biel, *Lost in the Eurofog. The Textual Fit of Translated Law* (Frankfurt am Main: 2014); Tomáš Svoboda, Lucia Biel, Krzysztof Loboda, *Quality aspects in institutional translation* (Berlin: Language Science Press, 2017); Colin Robertson, „How the European Union functions in 23 languages“, *SYNAPS – A journal of Professional Communication* 28 (2013): 14–28; Stéphane Patin, Maria Zimina, Serge Fleury, „Lecture Textométrique Différentielle (LTD) de textes législatifs comparables de l’Union européenne“, iš *Actes des 13èmes Journées internationales d’analyse statistique des données textuelles* (JADT 2016, 7–10 Juin, Nice, France).
- 14 Stefaan van der Jaught, „Current practices with regard to the interpretation of multilingual EU law: how to deal with diverging language versions?“, *European Journal of Legal Studies* 11, 1 (2018): 10; Astrid Stadler, „Practical Obstacles in Cross-Border Litigation and Communication between (EU) Courts“, *Erasmus Law Review* 5, 3 (2012): 151–168; Mahja Afrosheh, „Die Mehrsprachigkeit in der Europäischen Union und daraus resultierende Probleme für ein europäisches Strafrecht“, *ZEuS Zeitschrift für Europarechtliche Studien* 1 (2017): 94–117; Francesca Bisiani, „Les ouvertures interprétatives du terme “law enforcement” dans l’espace multilingue de l’Union européenne“, *Les langages du politique* 128 (2022): 45–64.
- 15 *Criminal Proceedings, Languages and the European Union. Linguistic and Legal Issues*, ed. Francesca Ruggieri (Heidelberg Springer-Verlag, Berlin: 2014); Pierrick Bruyas, *Le multilinguisme de l’Union européenne. Étude d’un modèle de l’intégration* (Bruylant: 2025).
- 16 Jūratė Vaičiukaitė, „Europos Sąjungos teisės aktų vertimo ir jų aiškinimo problematika“ (daktaro disertacija, Kaunas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2006); Aurelija Leonavičienė ir Dalia Liepuoniūtė, „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo generalinio advokato leksinių analitinių kalbų konstrukcijų vertimas iš prancūzų į lietuvių kalbą“, *Kalbos kultūra* 86 (2013): 95–111; Žygimantas Petkūnas, „Lietuvių kalbos eurolektas – naujas vertimo tyrimų objektas“, *Vertimo studijos* 17 (2024): 72–87.
- 17 John Gibons, „Language and Law“, *Annual Review of Applied Linguistic* 19 (1999): 156–173.
- 18 Giedrė Lastauskienė, „Teisės principai Lietuvos teisės sistemoje: lemia ar nukreipia?“, iš *Konstitucinė justicija Lietuvoje: trys veiklos dešimtmečiai* (Vilnius: Vilniaus universitetas: 2024), 340.

vienos valstybės sienas ir įkūnija svarbiausią Sąjungos idėją – *vienybę įvairovėje*¹⁹.

Europos Sąjunga yra 27 valstybių vertybių Sąjunga, grindžiama ne tik laisve, demokratija, tolerancija, bet ir kultūros bei kalbų įvairove. Dar 1962 m. Prancūzijos generolas ir politikas Šarlis de Golis pasakė: „[n]emanau, kad Europa galėtų būti gyva tvirtovė, jei joje nebūtų Prancūzijos su prancūzais, Vokietijos su vokiečiais, Italijos su italais“.²⁰ Visgi, nors daugiakalbystė yra ES identiteto sudedamasis elementas²¹, jau nuo pat Europos anglių ir plieno bendrijos (toliau – EAPB) steigimo kalbų režimas tapo diskusijų ir prieštaravimų objektu bandant suderinti minėtą vertybinę įvairovę²².

Būtina paminėti, kad jokių nuorodų į kalbų režimą nėra nei 1950 m. gegužės 9 d. Šumano deklaracijoje, nei vėlesnėje EAPB steigimo sutartyje, pasirašytoje 1951 m. balandžio 18 d. Paryžiuje. Sutarties tekstas parengtas viena kalba, 100-ajame straipsnyje nurodant, kad ji sudaryta tik vienu egzemplioriumi, t. y. tik prancūzų kalba (tik vėliau prancūziškasis sutarties tekstas buvo išverstas į vokiečių, italų ir olandų kalbas). Prieštaravimus, kilusius dėl neatitikimų išvertus sutarties tekstą iš prancūzų į kitas valstybių steigėjų kalbas, puikiai iliustruoja Vokietijos Bundestago posėdžiuose kilusios diskusijos, užfiksuotos protokoluose. Šių protokolų analizė atskleidžia, kad diskutuojant dėl Šumano plano Vokietijos įstatymų leidžiamosios valdžios atstovams teko tikrąją sutarties prasmę aiškintis pasitelkiant tekstą prancūzų kalba ir esą tai yra unikalus atvejis Vokietijos istorijoje, kai balsuojama dėl Sutarties teksto, parengto ne vokiečių, o prancūzų kalba²³. Negana to, pripažinta, kad dalies terminų, vartotų kalbinėje versijoje prancūzų kalba, vokiečių kalboje tiesiog nėra²⁴. Galiausiai prieita prie išvados, kad pirminis Sutarties tekstas pagrįstai rengtas tik viena – prancūzų – kalba, antraip tai būtų lėmę didesnę prieštaravimų tarp tekstų riziką²⁵. Tai reiškia, kad jau nuo pirmųjų EAPB žingsnių daugiakalbystė ir teisinis tikrumas atsidūrė tarsi priešingose barikadų pusėse, pripažįstant, kad vieno dokumento vertimas į keturias skirtingas kalbas neabejotinai kelia grėsmę iškreipti pirminį tekstą. Diskusijų tarp EAPB steigėjų kilo ir dėl darbinės kalbos pasirinkimo. Pradiniame Sutarties teksto derinimo etape Vokietijos reikalavimui EAPB darbine kalba laikyti ne tik prancūzų, bet ir vokiečių kalbą pasipriešino Italija ir Belgija. Anot šią situaciją tyrusio S. van der Jeught, „steigėjams buvo lengviau perduoti dalį kompetencijos gyvybiškai svarbioje nacionalinės ekonomikos srityje bendratautei valdžiai, nei rasti kalbų režimą jų sukurtoms institucijoms“²⁶. Vis dėlto 1951 m. Paryžiaus konferencijoje priėmus protokolą dėl EAPB kalbų režimo įtvirtinta, kad „[p]rancūzų,

19 Nils Ringe, *The Language(s) of Politics. Multilingual Policy - Making in European Union* (University of Michigan Press: 2022), 3–4.

20 *Daugiakalbystė Europos Sąjungos Teisingumo Teisme*, red. Thierry Lefevre (Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, Liuksemburgas: 2023), 21.

21 Emma-Katharina David, *Die Politik der Mehrsprachigkeit in der Europäischen Union* (Nomos: 2024), 9.

22 Armin Cuyvers, „General Principles of EU Law“, iš *Institutional, Substantive and Comparative EU Aspects* (Bril: 2017), 217.

23 Vokietijos Bundestago pranešimai. 183 susirinkimo protokolai, Bona, 1952 m. sausio 10 d., p. 7746, <https://dserver.bundestag.de/btp/01/01183.pdf>.

24 *Ibid.*

25 *Ibid.*

26 Stefaan van der Jeught, *EU Language Law* (Europa Law Publishing: 2015), 56.

vokiečių, italų ir olandų kalbos yra oficialios ir darbo kalbos. <...> EAPB sprendimai, rekomendacijos ir nuomonės turi būti parengtos fizinių ar juridinių asmenų, kuriems jie skirti, kalba; <...> korespondencija su Bendrijos institucijomis vyksta korespondento pasirinkimu viena iš keturių oficialiųjų kalbų, o atsakymai į užklausas turi būti rašomi ta pačia kalba; <...> nagrinėjant bylas Teisingumo Teisme, vartojama atsakovo valstybinė kalba.²⁷

Kalbų lygybės principas neabejotinai tapo valstybių narystės Europos Bendrijoje (toliau – Bendrija) pagrindu jau 1957 m., daugiakalbystę įtvirtinus Bendrijos steigimo ir Euratomo sutartyse. Sutarčių tekstuose olandų, prancūzų, vokiečių ir italų kalbomis nurodyta, kad kiekvienas iš minėtų kalbinių versijų tekstų laikytinas originalu²⁸. Kitas žingsnis buvo pirmojo Bendrijos reglamento Nr. 1/1958 priėmimas numatant Bendrijos oficialiąsias kalbas. Bendrijos institucijų ir darbo kalbomis įvardytos olandų, prancūzų, vokiečių ir italų kalbos²⁹, vėliau, valstybių narių skaičiui didėjant, Bendrijos oficialiųjų kalbų gretas papildė naujos: 1973 m. – danų ir anglų, 1981 m. – graikų, 1986 m. – portugalų ir ispanų, 1995 m. – suomių ir švedų, 2004 m. – čekų, estų, vengrų, latvių, lietuvių, maltiečių, lenkų, slovakų ir slovėnų, 2007 m. – bulgarų, airių ir rumunų, 2013 m. – kroatų³⁰. Didėjant ES oficialiųjų kalbų skaičiui, dėl teisinių sistemų ir lingvistinių ypatybių daugelio terminų lygiavertis vertimas tapo dar sudėtingesnis³¹. Tai lėmė, kad laikui bėgant diskusijų dėl daugiakalbystės politikos vidinio nenuoseklumo ir skaidrumo stokos vis daugėja, o atotrūkis tarp *de jure* ir *de facto* padėties, t. y. tikrosios kalbų lygybės, tampa vis ryškesnis³².

De facto kalbų nelygybę geriausiai atskleidžia vis labiau auganti anglų kalbos įtaka ES teisėje. ES teisės doktrinoje neabejojama, kad Sąjungos teisė yra daugiakalbė ir daugiakultūrė, tačiau ES teisės aktų tekstai dažniausiai gimsta viena kalba (anglų k.) ir tik vėliau verčiami į kitų valstybių narių kalbas³³; parengiamieji ir neįpareigojantys dokumentai pateikiami taip pat tik anglų ar prancūzų kalba, o tai liudija, kad vis labiau linkstama prie daugumos vartojamos kalbos³⁴. Be to, tikėtina, kad po *Brexito* anglų kalbos vaidmuo ES teisinėje visuomenėje dar labiau augs, nes anglų kalba nebesiejama su konkrečia valstybe, o vartojama kaip savarankiška ir universali Sąjungos kalba, įvardijama savarankišku terminu

27 Kalbų režimo protokolas (Protocole sur le régime linguistique de la CECA (6 février 1958 – FR), <https://archives.eui.eu/en/fonds/47874?item=CEAB03-88>

28 Europos ekonominės bendrijos steigimo sutarties (1957 m.) 314 straipsnis; Europos atominės bendrijos steigimo sutarties (1957 m.) 225 straipsnis.

29 Reglamentas Nr. 1, nustatantis kalbas, kurios turi būti vartojamos Europos ekonominėje bendrijoje (OL 17, 1958 10 6, p. 1).

30 1973 m. sausio 1 d. Europos Bendrijų Tarybos sprendimas, patikslinantis dokumentus dėl naujų valstybių narių stojimo į Europos Bendrijas (OL L 2, 1973 1 1).

31 Pvz., *person* (anglų k.) ir *persona* (italų k.) suprantami kaip fiziniai asmenys, o *personne* (prancūzų k.) gali būti ir fizinis, ir juridinis asmuo. Plačiau žr. Cristina Mauro, „The Lisbon Treaty: The Spanish, English and Italian Versions of Articles 82–86 of the TFEU in Relation to Criminal Justice Cooperation“, iš *Criminal Proceedings, Languages and the European Union. Linguistic and Legal Issues*, ed. F. Ruggieri (Springer, Heidelberg: 2014): 99–108.

32 Stefaan Van der Jeught, *EU Language Law* (Europa Law Publishing: 2015), 231.

33 Colin Robertson, „Multilingual Legislation in the European Union. EU and National Legislative - Language Styles and Terminology“, *Research in language* 9, 1 (2011): 51.

34 Eva Vetter, „Molengue sango kalba reiškia „mylimiausias“, iš *Daugiakalbiai kelionių dienoraščiai*, (Daugiakalbystės generalinis direktoratas, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, 2023), 71–79.

*Euro-English*³⁵. Anglų kalbos įsigalėjimo tendenciją galime pastebėti ir Lietuvos teisėje – vis daugiau mokslinių tyrimų rezultatų publikuojami ne lietuvių, o anglų kalba; studentai taip pat skatinami baigiamuosius teisės darbus rašyti anglų kalba. Be abejonės, užsienio kalba paskelbti mokslinių tyrimų rezultatai tampa prieinami plačiajai pasaulio auditorijai, tačiau galbūt neužuominami stabdomi ne tik teisinės terminijos lietuvių kalba, bet ir nacionalinės juridinės technikos progresą, veikiančią nacionalinės teisės aktų kokybę.

Nėra jokių abejonų, kad ES valstybės narės nacionalinę teisę turi aiškinti „ES šviesos“³⁶, tačiau naivu tikėtis, kad skirtingas istorines ir kultūrines šaknis turinčios bendruomenės Sąjungos teisės „šviesa“ suvoks vienodai. Tai ypač išryškėja teisę aiškinant įprastu – pažodiniu būdu, t. y. žodžiams suteikiant įprastą prasmę. Vis dėlto tais atvejais, kai Sąjungos teisę aiškintina ne pažodiniu, o teleologiniu būdu, turime žvelgti ne į mums įprastą žodžių reikšmę, o analizuoti, ko siekė įstatymo leidėjas priimdamas tam tikrą normą. ESTT, vertindamas ES valstybių narių teisinių sistemų ir kalbinių ypatumų skirtumų užprogramuotą skirtingą Sąjungos teisės aiškinimą, savo jurisprudencijoje yra įtvirtinęs taisyklę, kad teleologinis aiškinimas yra neprivalomas tik tuo atveju, jeigu nagrinėjama nuostata yra viena-reikšmė ir dėl jos nekyla net mažiausių abejonų³⁷. Vis dėlto tuo atveju, kai ES politiką įgyvendinančiuose valstybių narių teisės aktuose ta pati sąvoka interpretuojama skirtingai nuo kitų Sąjungos valstybių narių, tai reiškia, kad „vienoje iš Sąjungos teisės nuostatų kalbinių versijų vartojama formuluoatė negali būti vienintelis šios nuostatų aiškinimo pagrindas ar įgyti pirmenybę kitų kalbinių versijų atžvilgiu. Sąjungos teisės nuostatų turi būti aiškinamos ir taikomos vienodai, atsižvelgiant į visomis Sąjungos kalbomis parengtas versijas.“³⁸

Taigi, nors siekiant užtikrinti praktinį daugiakalbystės veikimą susiduriama su daugybe iššūkių, būtų neteisinga abejonėti šio principo teikiama is privalumais. Visų pirma „daugiakalbystė yra efektyvus teisės viršenybės Bendrijos teisės sistemoje veikimo būtina sudedamoji dalis, nes daugelis pirminės ir antrinės teisės normų yra tiesiogiai taikomos valstybių narių vidaus teisėje“³⁹. Be to, ES piliečiams suteikta galimybė kreiptis į Sąjungos institucijas jiems patogiausia kalba. Antra, pripažįstama, kad įvairiomis kalbomis kalbantys ir skirtingą kultūrinį pagrindą turintys asmenys įneša savitą indėlį į Sąjungos sprendimų priėmimo procesą, nes asmenims, kalbantiems tam tikra kalba, neabejotinai būdingas savitas mąstymo būdas⁴⁰, taigi taip kuriama realia skirtingų kultūrų sąveika grindžiama ES teisė. Trečia, jei valstybės narės ir jų piliečiai turėtų galimybę prašymus priimti prejudicinį sprendimą,

35 Catherine Elder, Alan Davies, „Assesing English as *lingua franca*“, *Annual Review of Applied Linguistic* 25 (2006): 282–304.

36 Sprendimas *Maribel Dominguez / Centre informatique du Centre Ouest Atlantique ir Préfet de la région Centre* (ESTT, [2012], C-282/10).

37 Generalinio advokato Philippe Léger išvada byloje *Elisabeth Schulte ir Wolfgang Schulte / Deutsche Bausparkasse Badenia AG* (ESTT [2004], C350/03).

38 Generalinio advokato Melchior Wathelet išvada byloje *Florea Gusa / Minister for Social Protection Attorney General ir Airija* (ESTT [2017], C-442/16).

39 Sprendimas *Christina Kik / Vidaus rinkos derinimo tarnyba (prekių ženklams ir pramoniniam dizainui)* (VRDT) (ESTT [2003], C361/01 P).

40 Michael D. Higgins, „Airių kalba Europoje“, iš *Daugiakalbių kelionių dienoraščiai* (Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, Liuksemburgas: 2023), 125.

pastabas, skundus ir kitus dokumentus Sąjungos institucijoms pateikti tik viena, iš anksto nustatyta kalba, neabejotinai būtų pažeista teisės subjektų lygybė – asmenys, kuriems proceso kalba būtų jų gimtoji, neabejotinai atsidurtų daug pranašesnėje padėtyje. Be to, ESTT priėmus į kitas valstybių kalbas neverčiamą sprendimą, būtų sudėtinga suprasti teismo motyvus ir įvertinti sprendimo pagrįstumą⁴¹. Sprendimus skelbiant tik viena kalba, nacionalinės institucijos dėl kalbinių žinių stokos skirtingai suprastų joms keliamus tikslus ir reikalavimus. Nacionaliniams teismams taip pat kiltų iššūkių nacionalinę teisę aiškinant ES teisės šviesoje tais atvejais, kai priimami sprendimai būtų grindžiami teisėjui ir bylos šalims nesuprantamomis kalbomis priimtais ES teismų sprendimais, o mėgėjiškas Sąjungos teismų sprendimų vertimas tik dar labiau nutolintų objektųvų teisės aiškinimą nuo eilinių piliečių. Pagarba įvairovei, sprendimų priėmimo skaidrumas ir institucijų priartinimas prie piliečių⁴² įgalina nacionalinius įstatymų leidėjus ne tik formaliai perkelti Sąjungos teisę, bet ir, įvertinus tikruosius direktyvų leidėjų ketinimus, Sąjungos teisę inkorporuoti į jau egzistuojančias teisinės sistemas.

2. Daugiakalbystės ir teisinio tikrumo principų sąveika ES baudžiamojoje teisėje

Pagarba kalbinei įvairovei, kitaip dar vadinamai daugiakalbystės principu, įtvirtinta Europos Sąjungos sutarties⁴³ 3 straipsnyje ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos⁴⁴ 22 straipsnyje. Šiose teisės nuostatose numatytas ES valstybių narių oficialiųjų kalbų lygiavertiškumas nepriklausomai nuo ta kalba kalbančių asmenų skaičiaus ar valstybių narių ekonominės galios. Taigi, viena vertus, pagarba ES valstybių narių kalbinei įvairovei yra ne rekomendacija, o imperatyvus reikalavimas užtikrinti pamatinių vertybių apsaugą. Antra vertus, plečiantis Sąjungos kompetencijai ir augant valstybių narių skaičiui, daugiakalbystė susiduria su vis didesniais iššūkiais, ypač ženkliais baudžiamosios teisės srityje, reikalaujančioje aiškių ir nedviprasmiškų taisyklių. Be to, ES teisės doktrinoje teigiama, kad Sąjungos teisė neatsiejama nuo keliamų tikslų ir numatytų uždavinių pasiekimo, grindžiama išskirtinai *vienodu* jos taikymu⁴⁵.

Kodėl iššūkiai labiausiai išryškėja būtent baudžiamojoje teisėje? ES baudžiamoji teisė yra kompleksinis darinys (vok. *Querschinttsmaterie*), nes vienu metu reikalauja baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso, konstitucinės teisės, ES teisės, pagrindinių asmens

41 *Daugiakalbystė Europos Sąjungos Teisingumo Teisme*, red. Thierry Lefevre (Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, Liuksemburgas: 2023), 145–147.

42 Itene Otero Fernandez, „Multilingualism and the meaning of EU law“ (daktaro disertacija, Florencija, 2020), 28.

43 Europos Sąjungos sutartis (suvestinė redakcija, OL C 115, 2008 5 9, p. 13).

44 Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (OL C 201, 2016, p. 1).

45 Christophe Carugati ir Bruno Deffains, „Approche économique de l’effectivité du droit européen“, iš *L’effectivité du droit de l’Union européenne*, dir. Aude Bouveresse ir Dominique Ritleng (Bruxelles: Bruylant, 2018), 52–62.

teisių apsaugos nuostatų doktrininės analizės ir praktinio taikymo⁴⁶. Dar daugiau – perkeliant ES baudžiamosios teisės nuostatas į nacionalines teisės sistemas, susiduriama su teisinio tikrumo užtikrinimo imperatyvu, kad teisės normos būtų formuluojamos tiksliai, būtų aiškos ir be dviprasmybių. Be to, teisinio tikrumo principas yra veiksmingos teisių apsaugos garantija, jis leidžia ES valstybių narių piliečiams susipažinti su ES teisės aktais betarpiškai, t. y. gimtąja kalba⁴⁷, tad galime teigti, kad ES baudžiamosios teisės kontekste ES teisės normos į nacionalines baudžiamosios teisės sistemas turi būti perkeltos aiškia oficialiąja valstybės narės kalba, vartojant šioje teisinėje kalboje įprastas sąvokas. Anot Brun-Otto Bryde, baudžiamojoje teisėje ypač didelę reikšmę turi teisės akto juridinė technika: tuo atveju, kai specialiųjų žinių neturintis asmuo iš įstatymo teksto suvokia, už kokius veiksmus arba neveikimą numatyta baudžiamoji atsakomybė, normos prevencinis poveikis padidėja – iš pradžių teigiamai vertinto elgesio vertinimas labai pasikeičia ir tampa neigiamas, kai visuomenė aiškiai ir nedviprasmiškai informuojama apie elgesio neteisėtumą⁴⁸.

ESTT jurisprudencija atskleidžia teisinio tikrumo ir daugiakalbystės sąveikos problemas perkeliant ES teisės nuostatas į nacionalinę teisę tais atvejais, kai dėl reikiamo termino atitikmens nebuvimo ar vertimo klaidų neteisingai perteikiami ES įstatymų leidėjo reikalavimai, t. y. tas pats tekstas skirtingose kalbinėse versijose įgauna skirtingą prasmę. Tai gali nutikti dėl įvairių priežasčių – vertimo klaidos, reikiamo termino atitikmens nebuvimo ar tiesiog nepakankamo įsigilinimo į ES įstatymų leidėjo ketinimus. Būtina pažymėti, kad, paaiškėjus to paties teisės akto sąvokų skirtumams skirtingose kalbinėse versijose, teisės aktas turi būti aiškinamas pagal ESTT jurisprudencijoje įtvirtintas taisykles, kurias būtina apžvelgti plačiau. Taigi, kaip minėta, kai tame pačiame teisės akte vartojamos sąvokos prasmė ES valstybių narių kalbinėse versijose skiriasi, pirmenybė turi būti teikiama ne pavienėje kalbinėje versijoje įtvirtintai sąvokai, o būtent vienodam Sąjungos teisės aiškinimui, t. y. turi būti vertinama, kaip tam tikra nuostata išversta į kitų valstybių narių kalbas. Tai lemia, kad subjektui pasirinkus vienoje kalbinėje versijoje įtvirtintomis teisėmis, kurios grindžiamos taikant ES įstatymo leidėjo valios neatitinkančias nacionalinės teisės nuostatas, šios teisės gali būti paneigtos siekiant vienodo Bendrijos teisės aiškinimo. Dar 1967 m. ESTT priėmus sprendimą dėl kalbinių skirtumų, atsiradusių verčiant Reglamentą Nr. 24/64 iš prancūzų į olandų kalbą, byloje *Bestuur der Sociale Verzekeringsbank* sprendė dėl socialinės apsaugos teisės aktų taikymo darbuotojams, gyvenantiems vienoje, o dirbantiems kitoje Bendrijos narėje. ESTT nusprendė, jog „dėl poreikio vienodai aiškinti Bendrijos reglamentus būtina, kad ištrauka [olandų kalba] nebūtų vertinama izoliuotai, o kilus abejonių ji turėtų būti aiškinama ir taikoma atsižvelgiant į versijas kitomis trimis kalbomis“⁴⁹. Ši taisyklė vėlesniais metais įtvirtinta daugelyje kitų ESTT sprendimų bylų. 1977 m. byloje *North Kerry* ESTT sprendė dėl momento, kurio duomenimis turėjo būti apskaičiuota bendrovei *North*

46 Bernd Hecker, *Europaisches Strafrecht* (Springer, Heidelberg: 2010), 7.

47 Sprendimas *Yvonne van Duyn* / *Home Office* ([1974] E.C.R., 41/74).

48 Brun-Otto Bryde, *Die Effektivität von Recht als Rechtsproblem* (Berlin: De Gruyter, 1993), 16.

49 Sprendimas *Bestuur der Sociale Verzekeringsbank* / *J. H. van der Vecht* (ESTT [1967], 19/67).

Kerry Products Ltd už pagamintą kazeiną mokėtina paramos suma⁵⁰. Remiantis Reglamente Nr. 1134/68 tekstu anglų kalba, subsidija buvo apskaičiuota pagal Airijos svoro kursą, galiojusį kazeino pagaminimo dieną, tačiau minėta bendrovė kreipėsi į teismą su prašymu priteisti papildomą sumą motyvuodama, kad subsidija turėjo būti apskaičiuota taikant palankesnę – produkto pardavimo metu galiojusį – valiutos keitimo kursą. ESTT dėl šio reglamento teksto skirtumų anglų bei italų ir prancūzų kalbinėse versijose laikėsi nuomonės, kad tą pačią sąvoką vienu atveju išvertus kaip *perdirbimą*, kitu – kaip *pardavimą*, angliškas tekstas turi būti aiškinamas atsižvelgiant į kitas kalbines versijas. Teismas pažymėjo, kad, siekiant vienodo Bendrijos teisės aiškinimo, „vieną ar daugiau susijusių tekstų galima aiškinti kitaip nei pagal įprastą pavartotų žodžių reikšmę“⁵¹, t. y. atsisakant įprastos žodžio prasmės. Taigi, ironiška, bet terminui *pardavimas* minėtu atveju teko suteikti *perdirbimo* reikšmę. 1981 m. ESTT sprendime byloje 283/81 vienodo ES teisės aiškinimo taisyklė išplėtotą pažymint, kad, siekiant išvengti teismų praktikos Bendrijos teisės klausimais skirtumų atsiradimo, „Bendrijos teisės nuostatos aiškinimas reikalauja ir jos kalbinių versijų palyginimo. <...> [k]iekviena Bendrijos teisės nuostata turi būti įvertinta atsižvelgiant į atitinkamą kontekstą bei aiškinama paisant Bendrijos teisės nuostatų visumos, jos tikslų bei raidos būklės tuo metu, kai nagrinėjama nuostata turi būti taikoma“⁵². Tai reiškia, kad nacionaliniams teismams teko iššūkis neapsiriboti nacionalinės teisės taikymu, o esant abejonių imperatyviai susipažinti su tą pačią ES teisės nuostatą įgyvendinančiais teisės aktais kitų valstybių narių teisėje šių valstybių oficialiąja kalba, nes „vienoje iš Sąjungos teisės nuostatos kalbinių versijų vartojama formuluotė negali būti vienintelis šios nuostatos aiškinimo pagrindas ar įgyti pirmenybę kitų kalbinių versijų atžvilgiu. Sąjungos teisės nuostatos turi būti aiškinamos ir taikomos vienodai, atsižvelgiant į visomis Sąjungos kalbomis parengtas versijas. Todėl, esant įvairių kalbinių Sąjungos teisės teksto versijų neatitikimų, nagrinėjama nuostata turi būti aiškinama atsižvelgiant į teisės nuostatų, kurių dalis ji yra, bendrą struktūrą ir tikslą.“⁵³ Be to, ESTT pagal prašymą priimti prejudicinį sprendimą byloje dėl Europos arešto orderio, išduoto dėl asmens perdavimo Lietuvai vykdymo (asmeniui du kartus fiziškai pasipriešinus bandant jį įlaipinti į lėktuvą), sprendė dėl kalbinių neatitikimų Pagrindų sprendimo 23 straipsnio 3 dalyje: „<...> pažymėtina, kad Pagrindų sprendimo 23 straipsnio 3 dalies versijos skirtingomis kalbomis siek tiek skiriasi, kiek tai susiję su šios nuostatos pirmame sakinyje įtvirtintos taisyklės taikymo sąlygomis. Pavyzdžiui, pagal šios nuostatos versijas graikų, prancūzų, italų, portugalų, rumunų ir suomių kalbomis šios taisyklės taikymą lemia negalėjimas perduoti asmens dėl vienoje iš atitinkamų valstybių narių susiklosčiusių *force majeure* aplinkybių, o tos pačios nuostatos versijose ispanų, čekų, danų, vokiečių, anglų, nyderlandų, lenkų, slovākų ir švedų kalbomis veikiau nurodomas negalėjimas perduoti asmens dėl nuo atitinkamų valstybių narių nepriklausančių aplinkybių.“⁵⁴

50 Sprendimas *North Kerry Milk Products Ltd. / Minister for Agriculture and Fisheries* (ESTT [1977], C-80/76).

51 *Ibid.*, 11 punktas.

52 Sprendimas *Srl Cilfit ir Lanificio di Gavardo SpA / Ministero della sanita* (ESTT [1982], 283/81).

53 Generalinio advokato Melchior Wathelet išvada byloje *Florea Gusa / Minister for Social Protection, Attorney General ir Airija* (ESTT [2017], C-442/16).

54 Sprendimo *Tomas Vilkas* (ESTT [2017], C-640/15) 51 punktas.

Vis dėlto Teisingumo Teismas, pažymėdamas, kad „aiškinant Sąjungos teisės nuostatą reikia atsižvelgti ne tik į jos formuluotę, bet ir į kontekstą ir teisės aktą, kuriame ji įtvirtinta, siekiamus tikslus“⁵⁵, laikėsi nuomonės, kad šiuo atveju šalys ketino remtis įprasta *force majeure* sąvoka, tad prašomo perduoti asmens pasipriešinimo du kartus bandant jį perduoti negalima priskirti prie *force majeure*⁵⁶.

Be abejo, tais atvejais, kai abejojama dėl Sąjungos teisės aiškinimo (šias abejones apima ir to paties teisės akto skirtingose kalbinėse versijose pastebėti skirtumai), nacionaliniai teismai turi pareigą kreiptis į ESTT. Visgi atvejais, kai nėra jokių pagrindų abejonių dėl to, kaip turi būti išspręstas iškeltas klausimas, o kompetentingas nacionalinis teismas turi būti įsitikinęs, kad šis klausimas taip pat akivaizdus ir kitų valstybių narių teismams (pabraukta autorės) bei ESTT⁵⁷, minėtasis imperatyvus reikalavimas netaikomas. Tačiau ką iš tiesų reiškia šis aiškus daugiakalbystės kontekste ir ar ištis realu tikėtis, kad jei sąvoka lietuvių kalba aiški Lietuvos apeliacinio teismo teisėjui, ji nekels pagrindų abejonių Miuncheno apygardos ar Budapešto apylinkės teismų teisėjams? Ar šis aiškus nepriklauso nuo teisės sistemos, kultūrinės aplinkos, teisėjo patirties ir šio straipsnio tyrime – teismo oficialiosios kalbos lingvistinių ypatybių? Aiškumo galvosūkį bandyta išspręsti prieš daugiau nei 40 metų, kai nagrinėjant bylą *Cilfit* stengtasi išvengti pavojaus dėl teismų praktikos Bendrijoje skirtumų⁵⁸ – suformuluoti vadinamieji *acte clair* kriterijai, nurodantys atvejus, kada teisės nuostata laikytina *pakankamai aiškia*. Vienu iš atvejų paminėta galimybė nacionaliniam teismui atlikti lyginamąją Bendrijos valstybių narių teisės analizę ir nustatyti, ar ginčytina teisės nuostatos prasmė kitų valstybių narių teisėje aiškinama taip pat: „kiekviena Bendrijos teisės nuostata turi būti įvertinta atsižvelgiant į atitinkamą kontekstą bei aiškinama paisant Bendrijos teisės nuostatų visumos, jos tikslų bei raidos būklės tuo metu, kai nagrinėjama nuostata turi būti taikoma“⁵⁹. Akivaizdu, kad nacionaliniams teismams suteikta teisė šiame europeizacijos amžiuje išlieka labiau teorinė, nes tokia 27 valstybių narių teisinio reguliavimo analizė 24 kalbomis neabejotinai peržengtų nacionalinių teismų galimybių ribas. Be to, kaip 2015 m. savo išvadoje sujungtose bylose C72/14 ir C197/14 pažymėjo ESTT generalinis advokatas N. Wahl, nuo Sprendimo *Cilfit* situacija Sąjungoje visiškai pasikeitė – 1982 m. Bendrijoje buvo 7, o 2015 m. jau 24 oficialiosios kalbos, Sąjungos kompetencija išaugo, tad „susidurti su „tikra“ *acte clair* padėtimi galimybių būtų tiek pat, kiek sutikti vienaragį“⁶⁰.

Būtina pažymėti, kad nacionaliniai teismai turi bent teorinę pasirinkimo galimybę kreiptis dėl prejudicinio sprendimo ar atlikti kitų valstybių narių teisės aktų lyginamąją analizę, tačiau eilinis ES pilietis atsiduria mažiau palankioje padėtyje. Kyla klausimas, ar kai specialiųjų žinių neturintis žmogus remiasi ES teisę įgyvendinančiu nacionalinės teisės

55 Sprendimo Tomas Vilkas (ESTT [2017], C-640/15) 30 punktas.

56 *Ibid.*, 60 punktas.

57 Sprendimo *Intermodal Transports / Staatssecretaris van Financiën* (ESTT [2005], 495/03) 33–39 punktai.

58 Sprendimas *Srl Cilfit ir Lanificio di Gavardo SpA / Ministero della sanità* (ESTT [1983], C-283/81).

59 *Ibid.*, 20 punktas.

60 Generalinio advokato Nils Wahl išvada sujungtose bylose *X ir T. A. van Dijk* (ESTT [2015], C-72/14 ir C-197/14, 62 punktas).

aktu ir paaiškėja, jog tam tikras terminas turi būti aiškinamas atsisakant jam būdingos reikšmės vien dėl to, kad Sąjungos teisė būtų aiškinama vienodai, tokia situacija nepaneigia teisinio tikrumo principo. Galima daryti prielaidą, kad prieš remdamiesi ES teisę perkeliančiu nacionalinės teisės aktu turėtume apsidrausti – susipažinti su ES įstatymo leidėjo tikslus atskleidžiančiais šaltiniais ir įvertinti aktualaus teisės akto tekstą kitomis kalbomis (vienoje kalbinėje versijoje vartojama formuluotė negali būti vienintelis konkrečios nuostatos aiškinimo pagrindas) ir įvertinti visus parengiamuosius teisėkūros dokumentus, kurie, kaip minėta, dažniausiai yra tik anglų kalba⁶¹. G. Langheld teigimu, eilinis Sąjungos pilietis tiesiog nežino, kokia yra Sąjungos teisė ir kaip jis galėtų patikrinti, ar ištis vienintelėje suprantamoje kalbinėje versijoje teisingai perteikiamos Sąjungos įstatymų nuostatos.

Didėjantis ES narių ir oficialiųjų kalbų skaičius tik apsunkina nacionalinių teismų pareigą vienodai aiškinti Sąjungos teisę. Tai neabejotinai atsispindi ESTT jurisprudencijoje – byloje C-561/19 priimtas vadinamasis *Cilfit II* sprendimas dėl valstybių narių pareigos „užtikrinti vienodą Sąjungos teisės aiškinimą ir kartu – jos nuoseklumą, visišką veiksmingumą, autonomiją ir galiausiai savitą Sutartimis sukurtos teisės pobūdį“⁶². Teigiant, kad viena iš Sąjungos teisės nuostatos kalbinių versijų negali būti vienintelis aiškinimo pagrindas ar įgyti prioritetą prieš kitas kalbines versijas, laikytasi pozicijos, kad Sąjungos teisės nuostatos turi būti aiškinamos ir taikomos vienodai, atsižvelgiant į visomis Sąjungos kalbomis parengtas versijas⁶³. Atkreiptinas dėmesys, jog visų pirma patikslinta, kad nors „nacionalinis galutinės instancijos teismas neprivalo išnagrinėti kiekvienos atitinkamos Sąjungos teisės nuostatos kalbinės versijos, jis vis dėlto turi atsižvelgti į jam žinomus šios nuostatos kalbinių versijų skirtumus, ypač jeigu juos nurodo bylos šalys ir jie nustatomi“⁶⁴. Antra, nacionaliniams teismams palikta spręsti, ar yra objektyvių abejonių dėl teisingo Sąjungos aiškinimo, o jų nesant nacionalinis teismas klausimą gali spręsti pats⁶⁵. Šioje vietoje nerimą kelia nuoroda į teismui žinomus kalbinių versijų skirtumus, galimai nurodytus bylos šalių, nes tokiu atveju jau bylos šalims tenka pareiga įvertinti kitų teisinių sistemų terminiją ir jos vartojimo ypatumus konkrečiais atvejais. Be to, kaip teisingai šioje byloje pažymėjo generalinis advokatas M. Bobek, „nėra aiškumo dėl „pagrįstų abejonių“ buvimo „subjektyvaus ar objektyvaus“ pobūdžio. Ar tai yra tik subjektyvi, t. y. nacionaliniam teismui kylanti abejonė? O gal ši abejonė yra subjektyvi tik tol, kol nepaneigta tvirtais, objektyviais įrodymais? Ar teismas iš tikrųjų turėtų būti subjektyviai supratęs, kad yra objektyvių abejonių?“⁶⁶ Šias abejones M. Bobek iliustruoja pavyzdžiais iš ESTT sprendimų bylose *X ir van Dijk* ir *Ferreira Da Silva e Brito*. Pirmuoju atveju nacionalinis teismas buvo susipažinęs su teisės

61 ESTT dokumentai byloje dėl tiesioginių ieškinių verčiami tik į proceso kalbą, įstojimo į bylą paaiškinimai ir pastabos – pasitarimų (prancūzų) ir proceso kalbą.

62 Sprendimas *Consortio Italian Management ir Catania Multiservizi* (ESTT [2021], C-561/19).

63 *Ibid.*

64 *Ibid.*, 44 punktas.

65 *Ibid.*, 47 punktas.

66 Generalinio advokato Michal Bobek išvada byloje *Consortio Italian Management ir Catania Multiservizi* (ESTT [2021], C-561/19, 81 punktas).

aiškinimo skirtumais nacionaliniame lygmenyje, antruoju – su visos Sąjungos aiškinimo skirtumais⁶⁷. Taigi abiem atvejais nacionaliniai teismai elgėsi skirtingai, tačiau konstatuota, kad su teisės aiškinimo skirtumais susipažinta⁶⁸, tad vertėtų išsiklausti į generalinio advokato M. Bobek raginimą ESTT didžiąjai kolegijai pateikti išaiškinimą, kokiame tyrimo lauke turėtų būti atliekamos minėtos objektyvumo paieškos⁶⁹.

Būtina pažymėti, kad situacijose, kai tenka įvertinti kitų teisinių sistemų terminiją ir jos vartosenos ypatumus administracinės atsakomybės atveju, tai skamba kaip teisingumo vykdymą apsunkinanti sąlyga, tačiau baudžiamojoje justicijoje iš karto turėtų nuskambėti kaip perspėjimas. Teigdami, kad nėra bausmės be įstatymo, ir tuo pačiu metu aiškindami, kad įstatymo tekste žodžius galima reikia suprasti ne pagal jų tiesioginę prasmę, galime susidurti su paradoksalia situacija, kai įstatymu kuriama taisyklė paaškęs tik ateityje, t. y. išsiaiškinus galimus ES įstatymo leidėjo tikslus ar palyginus kitas ES teisės akto kalbines versijas.

Svarbu tai, kad ESTT suformuluota vienodo Sąjungos teisės aiškinimo taisyklė vienodai taikoma visais atvejais nepriklausomai nuo bylų pobūdžio. Tai lemia, kad aptartos taisyklės, taikytinos sprendžiant mokestinius, laisvo darbuotojų judėjimo ir kitus ginčus, vienodai taikomos ir sprendžiant baudžiamosios atsakomybės klausimus. Pavyzdys atskleidžiant daugiakalbystės, vienodo Sąjungos teisės aiškinimo ir teisinio tikrumo sąveikos iššūkius yra byla *Endendijk*⁷⁰, iliustruojanti netinkamą Sąjungos nuostatų perkėlimą į nacionalinę teisę. Dirk Endendijk, Olandijos galvijų augintojas, buvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už tai, kad pažeisdamas nacionalinės teisės nuostatas (veršelių apsaugos standartus), įtvirtinančias Direktyvos 91/629 reikalavimus, veršelius garduose laikė pririštus. Direktyvos tekste olandų kalba (atitinkamai ir nacionalinės teisės aktuose) buvo įvardytas draudimas rišti gyvulius grandine, tad galvijų augintojas pagrįstai tikėjosi, kad gyvūnus rišti virve galima. Deja, ESTT priėmė ūkininkui nepalankų sprendimą motyvuodamas tuo, kad kitomis (prancūzų, italų ir vokiečių) kalbomis vartojamas rišamosios medžiagos nenurodantis žodis, t. y. draudžiama gyvulius aptvare tiesiog *pririšti*, tad rišimą grandine reikėjo interpretuoti kaip tiesiog pririšimą. Teismas konstatavo, kad „[t]erminas *grandinė* <...> nepateisina Bendrijos teisės aktų leidėjo siekiamo tikslo. <...> Direktyvos 91/629 <...> prasme veršelis yra pririštas, kai jis pritvirtintas bet koku saitų, nesvarbu, jo ilgis ir gyvulio pririšimo priežastys.“⁷¹ Šis ESTT sprendimas verčia susimąstyti apie tai, kad eilinis ES galvijų augintojas vargu ar bus poliglotas, kuris prieš pririšdamas veršelius įsitikina, kaip veršelių rišamoji medžiaga įvardyta visomis Sąjungos oficialiosiomis kalbomis kitų valstybių narių teisės aktuose. Be to, ši byla atskleidžia neabejotiną teisinio tikrumo ir teisės nuspėjamumo problemą, nes vis labiau diskutuojant apie Sąjungos kompetencijos plėtrą baudžiamosios teisės srityje tenka susimąstyti apie realia tapusią grėsmę iš įstatymo

67 Generalinio advokato Michal Bobek išvada, *supra note*, 66.

68 *Ibid.*

69 *Ibid.*

70 Sprendimas *Dirk Endendijk* (ESTT [2008], C187/07).

71 *Ibid.*

nesuvokti, kokia veika gali užtraukti baudžiamąją atsakomybę.

Kalbiniai neatitikimai gali lemti ir asmenų išteisinimą, kaip nutiko Švedijoje. ESTT byloje C-307/13 spręsta dėl baudžiamosios atsakomybės keturiems Švedijos kiaušinių gamintojams dėl to, kad „tyčia ar dėl neatsargumo patalpino dedekles vištas į neatitinkančią reikalavimų auginimo sistemą“⁷². Kaltinamieji pripažino laikę vištas netinkamomis sąlygomis, tačiau ginčijo prokuratūros kaltinimus, kuriuose teigta, kad šios aplinkybės lėmė jų baudžiamąją atsakomybę. Sprendžiant dėl baudžiamosios atsakomybės, lemiamą reikšmę turėjo vištų laikymo sąlygas užtikrinančio nacionalinio techninio standarto priėmimo procedūros atitiktis Europos Parlamento ir Tarybos direktyvai 98/34/EB, nustatančiai informacijos apie techninius standartus ir reglamentus teikimo tvarką⁷³. Šioje direktyvoje įtvirtinta ES valstybių narių pareiga apie reikšmingus techninio reglamento pakeitimus nedelsiant pranešti Komisijai. Švedijai sutrumpinus techninio reglamento įgyvendinimo terminą, kilo klausimas, ar šis sutrumpinimas laikytinas reikšmingu pakeitimu ir, kaip numatyta direktyvoje, sukelia pareigą valstybei apie tai pranešti Komisijai. Daugiakalbystės problematika išryškėja žvelgiant į Direktyvos 98/34 8 straipsnio 1 dalies trečią pastraipą, kurioje ir numatyta, apie kokius techninio reglamento pakeitimus valstybė turi pranešti Komisijai. Nagrinėdamas bylą ESTT pažymėjo, jog šios direktyvos kalbinės versijos valstybėse skiriasi ir aiškiai nematyti, kad reikalavimas taikomas ne tik pranešimams dėl techninio reglamento taikymo srities. Be to, tik kai kuriose kalbinėse versijose nedviprasmiškai nurodyta, kokioms techninių reglamentų pakeitimų rūšims taikoma pranešimo pareiga. Siekiant vienodo Sąjungos teisės aiškinimo atliktas skirtingų kalbinių versijų palyginimas ir, atsižvelgiant į ES įstatymų leidėjo ketinimus, informavimo pareigos neįvykdymas pripažintas procedūros pažeidimu, lėmusiu techninio reglamento netaikymą ir vištų kiaušinių gamintojų išteisinimą⁷⁴.

Dėl terminų skirtumų skirtingose reglamento kalbinėse versijose kilusius iššūkius puikiai iliustruoja ESTT sprendimas sujungtose bylose C-627/13 ir C-2/14, asmenis nuteisus už tai, kad kaip vykdytojai ar bendrininkai dalyvavo neteisėtai prekiaujant vaistais, skirtais neteisėtai narkotinių medžiagų gamybai. Lemiamą reikšmę turėjo išaiškinimas dėl vaistų, į kurių sudėtį įeina reglamentuose Nr. 273/2004 ir Nr. 111/2005 į oficialų sąrašą įtrauktos medžiagos galimas priskyrimas prekursoriams. Atsakydamas į Vokietijos teismo prejudicinius klausimus, ar minėtų teisės aktų nuostatos taikomos tik tuomet, kai vaistai yra sudaryti taip, kad į oficialų sąrašą įtrauktos medžiagos nėra lengvai panaudojamos arba išgaunamos greitai taikomomis ir ekonomiškai naudingomis priemonėmis, ESTT pažymėjo, jog „[a]tsižvelgiant į šių nuostatų versijų įvairiomis kalbomis skirtumus, matyti, kad kai kurios versijos, be kita ko, vokiečių, graikų, anglų, nyderlandų, slovākų ir švedų kalbomis, išanalizavus jas gramatiškai, leidžia manyti, kad „vaistai“, kaip jie suprantami pagal Direktyvą 2001/83, nepatenka į sąvoką „į oficialų sąrašą įtraukta medžiaga“ tik tuo atveju, jei jie sudaryti taip, kad jų sudėtyje esančios medžiagos, nurodytos reglamentų Nr. 273/2004 ir

72 Sprendimas *Lars Ivansson ir kt.* (ESTT [2014], C-307/13).

73 OL L 204, 1998 7 21, p. 37; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 13 sk., 20 t., p. 337.

74 Sprendimas *Lars Ivansson ir kt.* (ESTT [2014], C-307/13).

111/2005 taikytinuose prieduose, nėra lengvai panaudojamos arba išgaunamos greitai pri-taikomomis ar ekonomiškai naudingomis priemonėmis. Pagal versijas kitomis kalbomis, kaip antai prancūzų, italų ir portugalų, priešingai, toks aiškinimas negalimas ir „vaistai“ <...> nepatenka į sąvoką „į oficialų sąrašą įtraukta medžiaga“.⁷⁵ Taigi, ar nagrinėjama veikla laikytina nusikalstama, priklausė nuo to, kokia kalbine teisės akto versija remiamasi sprendžiant, ar tam tikri vaistai laikytini prekursoriais, už kurių platinimą kyla baudžiamoji atsakomybė. Įdomu tai, jog, siekdamas vienodo Sąjungos teisės aiškinimo, ESTT ne tik pakartojo, kad „vienoje Sąjungos teisės nuostatos kalbinėje versijoje vartojama formuluotė negali būti vienintelis šios nuostatos aiškinimo pagrindas ar įgyti prioriteto prieš kitas kalbines versijas“⁷⁶, bet ir nurodė žvelgti plačiau, į teisės aktų visumą: „ši [vaisto] sąvoka <...> yra vienintelė aiškiai apibrėžta kitame Sąjungos teisės akte, šiuo atveju Direktyvoje 2001/83, kurios tikslas yra reglamentuoti joje nurodytų vaistų gamybą, platinimą ir naudojimą“⁷⁷.

Kadangi materialioji baudžiamoji teisė derinama ne tik kovojant su SESV 83 straipsnyje įvardytais ypač sunkiais nusikaltimais, bet ir tais atvejais, kai to reikia siekiant užtikrinti veiksmingą Sąjungos politiką, Sąjungos kompetencijos plėtra lemia, kad ateityje sričių, kuriose bus numatomos minimalios taisyklės dėl nusikalstamų veikų apibrėžimo, tik daugės. Anot H. Satzger, ES teisės apibrėžčių perkėlimo į nacionalinę teisę problematika užkoduota nacionaliniam teisės aktų leidėjui paliktoje veikimo laisvėje⁷⁸. Akivaizdu, kad ši veiksmų laisvė neatsiejama nuo kiekvienos iš Sąjungos valstybių narių teisinės kalbos ypatybių, leidžiančių nacionaliniam įstatymų leidėjui žongliuoti mažesniu ar didesniu nusikalstamų veikų apibrėžčių skaičiumi. Vis dėlto, kaip pažymėjo E. R. Cavagna, analizavusi ES direktyvų poveikį Prancūzijos baudžiamajai teisei, siekis tiksliai perkelti direktyvų nuostatas į baudžiamąją teisę lemia perkėlimo procedūros pavertimą techniniu procesu, per kurį trūkstamos nuostatos tiesiog įterpiamos į jau egzistuojančias normas neatsižvelgiant į baudžiamosios teisės nuostatų pobūdį ir nesirūpinant nei teisėtumo, nei teisės nuspėjamumo užtikrinimu⁷⁹. Kaip vienas iš galimų sprendimų šioje situacijoje siūlomas vadinamasis laisvasis perkėlimas – ES teisės akto teksto performulavimas nacionalinėje teisėje vartojamais terminais, atsisakant pažodinio direktyvos teksto atkartojimo nacionaliniame tekste⁸⁰.

Vadinasi, tiek nuo ES, tiek nuo nacionalinių įstatymų leidėjo naudojamos juridinės technikos priklauso valstybių narių veiksmai perkeltiant direktyvų reikalavimus, taigi ir įgyvendinant Sąjungos politikos tikslus. Tai lemia, kad poreikis spręsti daugiakalbėje Sąjungoje esančią teisinio reguliavimo skirtumų problemą ieškant teisinės terminologijos atitinkčių daugiakalbėje erdvėje taip pat vis labiau augs nepaisant abejonių dėl daugiakalbystės

⁷⁵ Sprendimas *M. ir kt.* (ESTT [2015], C-627/13 ir C-2/14).

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ *Ibid.*, 51 punktas.

⁷⁸ Helmut Satzger, „L'incidence du droit de l'Union européenne sur les techniques d'incrimination en droit Allemand“, iš *La transposition du droit de l'Union européenne dans la loi pénale française: l'intégration d'un corps étranger*, ed. Sophie Corioland ir Elise Letouzey (Amiens: Cepisca, 2017), 67.

⁷⁹ Eliette Rubi Cavagna, „La transposition des directives de l'Union européenne en droit pénal français“, *Archives de politique criminelle* 41, 171 (2019).

⁸⁰ *Ibid.*, 161.

principo įgyvendinimo kaštų (iš ES biudžeto kiekvienais metais daugiakalbystės principo užtikrinimui skiriama apie 1 mlrd. Eur – 1 proc. viso biudžeto lėšų)⁸¹. Svarstant, ar ES valstybės narės gebės užtikrinti daugiakalbystės principo veikimą nacionaliniu lygmeniu⁸², reikia peržvelgti galimus esamų iššūkių sprendimo būdus ir įvertinti egzistuojančias alternatyvas. Pasisakydami už daugiakalbystės apsaugą ir nenorėdami, kad „Europos kalbinė įvairovė suakmenėtų“⁸³, turime diskutuoti apie daugiakalbystės valdymą.

3. Daugiakalbystės perspektyvos

Daugiakalbystės principo ateities vaidmuo derinant ES teisę, ypač – ES baudžiamąją teisę, neatsiejamas nuo Sąjungos kompetencijos plėtros. Svarstoma, ar Sąjungos įstatymų leidėjas, siekdamas užtikrinti ES politikos veiksmingumą ir reaguodamas į laikmečio realijas, turėtų imtis iniciatyvos derinti valstybių narių baudžiamąją teisę srityse, kurios iki šiol priklausė išskirtinai valstybių narių kompetencijai (pvz., neteisėta prekyba meno vertybėmis ar žmogaus organais, vaistų klastojimas, manipuliavimas rinkimų rezultatais)⁸⁴. Tai reiškia, kad tikėtinai teisės aktų, kurie bus taikomi tiesiogiai (reglamentų) ar kuriuos reikės perkelti į nacionalinę teisę (direktyvų), skaičius tik dar labiau didės, tad daugiakalbystės iššūkių teisiniam tikrumui tik gausės. Kokie galimi sprendimai? ES teisės doktrinoje susiduriame su skirtingomis daugiakalbystės principo Sąjungos teisėje užtikrinimo perspektyvomis, neišvengiamai paveiksiančiomis baudžiamąją justiciją.

Oficialiųjų kalbų skaičiaus mažinimas. Be abejonės, tokia reforma būtų itin sudėtingas uždavinys, tačiau, vokiečių mokslininkės M. Afrosheh nuomone, žvelgiant iš baudžiamosios teisės perspektyvos, priimtinausias sprendimas būtų sumažinti oficialiųjų kalbų skaičių iki vienos kalbos su oficialiaisiais vertimais į kitas kalbas⁸⁵. Einant šiuo keliu, tekstą gimtąja kalba tektų lyginti su vienintele kalbine versija, tad pareigos atlikti visų Sąjungos kalbų lyginamąją analizę eliminavimas gerokai sustiprintų teisinį tikrumą, kaip yra sprendimų priėmimo ESTT atveju – egzistuojant vienintelei autentiškai versijai, proceso kalbai, nusiskundimų dėl kitose kalbinėse versijose esančių nesutapimų tiesiog nėra⁸⁶. Atsakyti, kuri kalba taptų ES *lingua franca* – anglų, o gal prancūzų, nėra sudėtinga. ES teisės doktrinoje daugeliu atveju teigiama, jog anglų kalba yra ES teisės ateities kalba, akcentuojant, kad

81 Nils Ringe, *The Language(s) of Politics. Multilingual Policy-Making in European Union* (University of Michigan Press: 2022), 63–64.

82 Georg C. Langheld, „Multilingual Norms in European Criminal Law“, *European Criminal law review* 47 (2016): 39–59.

83 Pierrick Bruyas, *Le multilinguisme de l'Union européenne. Étude d'un modèle de l'intégration* (Bruylant: 2025), 11–19.

84 Sylvie Cimamonti, „Quelle justice pénale pour l'Europe ?“, iš *Europe(s) et justice pénale*, red. J.-B. Perrier (Daloz: 2023), 259–274.

85 Mahja Afrosheh, „Die Mehrsprachigkeit in der Europäischen Union und daraus resultierende Probleme für ein europäisches Strafrecht“, *Zeitschrift für Europarechtliche Studien* 1 (2017): 105.

86 *Daugiakalbystė Europos Sąjungos Teisingumo Teisme*, red. Thierry Lefevre (Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, Liuksemburgas: 2023), 38.

tikrovėje daugiakalbystė panašėja į G. Orwelo politinę satyrą apie gyvulių ūkį – kai kurios iš ES valstybių narių kalbų neabejotinai yra „lygesnės“ už kitas⁸⁷. Anot van der Jaught, labiausiai tikėtinas artimiausios ateities scenarijus yra anglų kalbos tapsmas bendrąja ES teisinės sistemos kalba⁸⁸. Negana to, siūlymai suteikti anglų kalbai oficialiosios kalbos statusą tarptautiniuose miestuose, tokiuose kaip Briuselis ir Liuksemburgas, iliustruoja anglų kalbos dominavimą ne tik ES instituciniame lygmenyje, bet ir buitiniame šių institucijų darbuotojų lygmenyje⁸⁹.

Išimčių pareigai vienodai aiškinti Sąjungos teisę numatymas. Pripažįstant, kad šiuo metu nei teisinis tikrumas, nei daugiakalbystė ES teisėje nėra nuosekliai saugomi, ES teisės aiškinimas ir taikymas tampa sudėtingas ir nenuspėjamas. Vienintelė galima išeitis būtų rekomendacija griežčiau taikyti teisėtumo principą, t. y. pirmenybę teikti ES teisės aiškinimui valstybės narės kalba⁹⁰. Be abejonų, šiuo atveju vienodas Sąjungos teisės aiškinimas būtų neišvengiamai paneigtas, o keltose ar keliolikoje ES valstybių narių tas pats teisės aktas būtų aiškinamas ir taikomas skirtingai.

Nacionalinės teisėkūros kokybės stiprinimas, manytina, yra vienintelė labiausiai tikėtina išeitis iš susidariusios daugiakalbystės ir teisinio tikrumo principų priešpriešos. ESTT atsakomybę už pareigą nacionalinę teisę aiškinti Sąjungos teisės šviesoje perkelia valstybėms narėms, reikalaujamas tinkamai paskelbti Sąjungos teisę oficialiąja kalba tos valstybės, kurios piliečiams ši teisė taikoma⁹¹. Taigi teisėkūros kokybė yra ne mažiau reikšminga nei vėlesnis teisės akto įgyvendinimas, nes nuo aiškiai ir logiškai išdėstyto akto turinio, akivaizdžiai matomų arba užslėptų prieštarų ir apibrėžčių priklauso ne tik tai, kaip bus suprastas teisės aktas, bet ir jo taikymo veiksmingumas⁹², mat kai specialiųjų žinių neturintis asmuo iš įstatymo teksto suvokia, už kokias veikas numatyta baudžiamoji atsakomybė, normos prevencinis poveikis padidėja, piliečius tinkamai informavus apie elgesio taisykles⁹³. Tai patvirtina ir ESTT generalinė advokatė J. Kokott, teigdama, kad „[k]ur direktyvos nuostatos yra nepakankamai tikslios, kad būtų patenkinti teisėtumui keliama reikalavimai, prie direktyvos nuostatų įgyvendinimo turi prisidėti nacionalinis įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į nacionalinę teisinę sistemą“⁹⁴.

Sąjungos direktyvas perkeliančios valstybės narės turi keturias galimybes: pažodžiui

87 Challenges of Multilingualism in Europe. Final Report. LINEE project co-funded by European Commission's 6th Framework Programme (Bern: 2010), 30; Alessia Cogo, „English as a Lingua Franca in Europe. A mismatch between policy and practice“, *European Journal of Language Policy* 2, 2 (2010): 271–294, https://cordis.europa.eu/docs/results/28/28388/124376831-6_en.pdf.

88 Stefaan van der Jaught, *EU Language Law* (Europa Law Publishing: 2015), 272.

89 *Ibid.*, 275.

90 Julia Paluszko, Max Ruderer ir Malte Scheel, „Legal Certainty and Multilingualism in Criminal EU Law“ (THEMIS Competition, International Cooperation in Criminal Matters, Barselona, 2018 m. balandžio 24–27 d.), <https://portal.ejtn.eu/PageFiles/17290/WR%20TH-2018-01%20DE.pdf>, 18.

91 Sprendimas *Skoma-Lux sro / Celnio reditelstvi Olomouc* (ESTT [2007], C-161/06, 38 punktas).

92 Rūta Bakševičienė, „Teisinė technika – priemonė pasiekti įstatymų atitiktį jų paskirčiai (kai kurie baudžiamųjų įstatymų efektyvumo aspektai)“, *Teisė* 45 (2002): 7–22.

93 Brun-Otto Bryde, *Die Effektivität von Recht als Rechtsproblem* (Berlin: De Gruyter, 1993), 16.

94 Generalinės advokatės J. Kokott išvada byloje *International Association of Independent Tanker Owners ir kt. (ESTT, [2007], C-308/06, 144 punktas)*.

perrašyti ES teisės aktus, pritaikyti teisės aktus savo nacionalinei teisei sistemai, palikti įgyvendinimo užduotį teismams, aiškinantiems jau egzistuojančias normas, arba sukurti nacionalinės teisės aktus, kuriuose pateikiama nuoroda į atitinkamą ES nuostatą⁹⁵. ES valstybių narių praktika rodo, kad tais atvejais, kai abstrakčios baudžiamosios teisės apibrėžties aiškinimas paliekamas teismams, susiduriama su nenuoseklios ir kintančios teismų praktikos problema, tad kalbėti apie baudžiamosios teisės *vienodumą* skirtingose valstybėse narėse nėra jokios galimybės, nes net toje pačioje valstybėje narėje tos pačios apibrėžties interpretavimas kas kelerius metus kinta⁹⁶. Kaip alternatyvą turėtume rinktis tiek mokslininkų, tiek praktikų sistemingai ir nuosekliai išdiskutuotą ES teisės perkėlimą į nacionalinę teisę. Eidami šiuo keliu, ne tik formaliai įvykdytume pareigą banddami perkelti ES baudžiamosios teisės direktyvų nuostatas į nacionalinę teisę, bet ir, atsižvelgiant į nacionalinės teisinės sistemos ir kalbinių priemonių sąveikos iššūkius, kurtume vienodą ir subalansuotą nacionalinę baudžiamosios teisės sistemą. Įvertindami, kad tiek valstybių narių teisinės sistemos, tiek kalbos nėra identiškos, turėtume pritarti E. Paunio, teigiančiai, kad „ES direktyvų ir reglamentų vertimas į valstybių narių kalbas nėra teisės vertimas, tai yra tarsi teisėkūra, turinti simbolinę reikšmę, nes idealūs atitikmenys leksiniai atitikmenys skirtingose kalbinėse versijose neegzistuoja“⁹⁷. C. Robertson nuomone, direktyvų perkėlimas pradedamas nuo jų „dekonstravimo“ – nuodugnios teksto analizės siekiant išsiaiškinti tikslus ir ketinimus⁹⁸. Toliau eina nacionalinės teisės atitikties vertinimas, naujo teisinio reguliavimo poreikio nustatymas ir naujų teisės normų tekstų parengimas arba esamų adaptavimas. Būtent šiame, paskutiniame, etape susiduriama su dilema: „Ar paprasčiau tiesiog pakartoti direktyvos tekste esančias formuluotes jas įterpiančias į nacionalinę teisę, ar parengti naują teisės akto tekstą? Kokius terminus turėtų pasitelkti nacionalinis įstatymų leidėjas? Ar iš tiesų vartojami terminai reiškia tą patį ir juos būtų galima vartoti nepateikiant apibrėžčių? Su kokiomis kalbų versijomis dirbti? Ar visos jos perteikia tą pačią prasmę?“⁹⁹ Aki vaizdu, kad šioje vietoje lemiamą vaidmenį vaidina tiek ES institucijų teisininkų-lingvistų, tiek nacionalinės teisės aktų rengėjų kvalifikacija, pasireiškianti ne tik gebėjimu suvokti ES teisinės sistemos kaip visumos veikimą, ES įstatymų leidėjo tikruosius ketinimus, bet ir visapusiškomis ES ir nacionalinės teisinės sistemos žiniomis.

Gerosios praktikos pavyzdžiai. ES dėl istorinių, kultūrinių ir teisinių sistemų skirtumų laikosi nevienodos strategijos perkeliančios Sąjungos teisės nuostatas į nacionalinę teisę. Tais atvejais, kai į šią pareigą nežiūrima formaliai, o siekiama ES įstatymų leidėjo nuostatas inkorporuoti į jau egzistuojančią teisinę sistemą pastarosios neišbalansuojant, materialinės baudžiamosios teisės kodifikacija vykdoma atsižvelgiant į globalizacijos iššūkius darniai

95 Paluszko ir kt., *supra note*, 12.

96 Romain Ollard, „Du sens de l'évolution du délit d'abus de confiance“, *La lettre juridique* 462 (2011), <https://www.lexbase.fr/article-juridique/5631094-jurisprudence-du-sens-de-l-evolution-du-delit-d-abus-de-confiance>.

97 Elina Paunio, *Legal Certainty in Multilingual EU Law* (Taylor and Francis: 2016), 8–11.

98 Colin Robertson, „Multilingual Legislation in the European Union. EU and National Legislative-Language Styles and Terminology“, *Research in language* 9, 1(2011), 63.

99 *Ibid.*

integruojant Sąjungos teisę į jau egzistuojančius teisės aktų rinkinius¹⁰⁰. Vienas iš sektinių pavyzdžių yra Vokietija, kurioje ES teisės perkėlimas į nacionalinę teisę yra lydimas mokslininkų ir teisės praktikų konsultacijų¹⁰¹ dėl teisinės terminijos, naujų teisės normų ar jų elementų suderinamumo su jau egzistuojančiu teisiniu reguliavimu. Ir, nors tai gali nuskambėti ironiškai, Vokietijoje apie Sąjungos teisės perkėlimą ne tik diskutuojama ar vykdomos konsultacijos – į pastabas, priimtas per šiuos imperatyvius svarstymus, Vokietijos įstatymų leidėjas iš tiesų atsižvelgia¹⁰². Tai matome analizuodami Vokietijos teisės mokslininkų ir praktikų tyrimų studijas, atliktas, kai buvo perkeliama Direktyva 2017/1371 dėl kovos su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu baudžiamosios teisės priemonėmis. Nepaisant to, kad dar 1976 m. Vokietijoje apgaulės subsidijų srityje (vok. *Subventionsbetrug*) buvo įtvirtinta kaip *lex specialis*¹⁰³ sukčiavimui naudojant išmokas, t. y. specialioji norma, nereikalaujanti realizuoti bendrosios sukčiavimo normos įtvirtintų sukčiavimo požymių, perkeltant Direktyvos 2017/1371 nuostatas atsižvelgta į laikmečio realijas ir dar kartą apvarstyta bendrosios sukčiavimo ir apgaulės subsidijų srityje normų takoskyra ir įvertintas ketinimas ES finansinių interesų apsaugą užtikrinti savarankišku įstatymu, jame pateikiant nusikalstamų veikų apibrėžtis¹⁰⁴. Vienas naujausių pavyzdžių, liudijančių kylančius klausimus į nacionalinę teisę bandant perkelti ES įstatymų leidėjo nurodytas apibrėžtis, yra 2024 m. balandžio 30 d. Direktyva 2024/1203 dėl aplinkos apsaugos

100 *The Limits of Criminal Law: Anglo-German Concepts and Principles*, red. Matthew Dyson ir Benjamin Vogel (Cambridge: Intersentia, 2018), 39–68.

101 Stellungnahme im Rahmen der Verbändeanhörung zum Referentenentwurf des Bundesministeriums der Justiz Entwurf eines Gesetzes zur Umsetzung der Richtlinie (EU) 2022/2464 des Europäischen Parlaments und des Rates vom 14.12.2022 hinsichtlich der Nachhaltigkeitsberichterstattung von Unternehmen (Corporate Sustainability Reporting Directive, CSRD). Deutsches Institut für Menschenrechte, April 2024.

102 *Better Regulation Practices across the European Union* (ECD Publishing, Paris: 2022), 28, 37, 168, https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/06/better-regulation-practices-across-the-european-union-2022_51d00421/6e4b095d-en.pdf.

103 Alexander Retemeyer, „Subventionen“, iš *Wirtschaftsstrafrecht: Handbuch des Wirtschaftsstraf- und -ordnungswidrigkeitenrechts*, ed. Christian Müller-Gugenberger (Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 2015), 1630–1650, <https://doi.org/10.9785/9783504384111-055>.

104 Stellungnahme zum Referentenentwurf (RefE) des Bundesministeriums der Justiz und für Verbraucherschutz - Entwurf eines Gesetzes zur Umsetzung der Richtlinie (EU) 2017/1371 des Europäischen Parlaments und des Rates vom 5. Juli 2017 über die strafrechtliche Bekämpfung von gegen die finanziellen Interessen der Union gerichtetem Betrug (liet. Berlyno universiteto mokslininkų grupės nuomonė dėl Federalinės teisingumo ir vartotojų apsaugos ministerijos įstatymo, kuriuo įgyvendinama 2017 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/1371 dėl kovos su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu baudžiamosios teisės priemonėmis, projekto) (Berlin: Freie Universität, 2018), https://www.jura.fu-berlin.de/fachbereich/einrichtungen/strafrecht/lehrende/momsenc/mitarbeiter_innen/momsenc_carsen/StellungnahmeRefEUFinSchStG.pdf; Referentenentwurf eines Gesetzes zur Umsetzung der Richtlinie (EU) 2017/1371 des Europäischen Parlaments und des Rates vom 5. Juli 2017 über die strafrechtliche Bekämpfung von gegen die finanziellen Interessen der Union gerichtetem Betrug, Stellungnahme Nr. 39/2018, Bundesrechtsanwaltskammer (liet. Įstatymo projektas dėl 2017 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2017/1371 dėl kovos su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu baudžiamosios teisės priemonėmis įgyvendinimo, Nuomonė Nr. 39/2018, Vokietijos federalinė advokatų asociacija) (Berlin, 2018-12), https://www.brak.de/fileadmin/05_zur_rechtspolitik/stellungnahmen-pdf/stellungnahmen-deutschland/2018/dezember/stellungnahme-der-brak-2018-39.pdf.

baudžiamosios teisės priemonėmis¹⁰⁵. Šioje direktyvoje reikalaujama net 28 apibrėžčių įtvirtinimo. Vokietijoje šiuo metu vykstančiuose svarstymuose dėl direktyvos perkėlimo laikomasi pozicijos, kad ES įstatymų leidėjo pateikiamos apibrėžtys stokoja konkretumo, tad retoriškai klausiama, koks tokiu atveju bus nacionalinių baudžiamosios teisės aktų turinys, kai ne nacionalinis įstatymų leidėjas, o ES spręs, už kokias nusikalstamas veikas bus baudžiama¹⁰⁶. Lietuvoje taip perkeltant šios direktyvos nuostatas abejojama sąvokų tikslumu – išnagrinėjusi Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos augalų apsaugos įstatymo Nr. I-1069 pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIVP-3248 (3)“ projektą, augalininkystės asociacija *Croplife Lietuva* nurodo, kad perkeltant direktyvą vartojamos sąvokos, kurių kituose Lietuvos teisės aktuose nėra, tad tikėtina painiava dėl šių sąvokų interpretavimo¹⁰⁷.

Taigi, akivaizdu, kad universalus būdo užtikrinti daugiakalbystės principo veikimą bei iššūkių ES teisėje nėra. Vis dėlto siūlytina į konsultacijas teisėkūros proceso metu įtraukti teisės mokslininkų ir praktikų grupes, kad jos dar iki teisės akto priėmimo pateiktų teisės akto projekto vertinimus, kaip užtikrinti tiek nacionalinės baudžiamosios teisės sistemos vientisumą, tiek ES teisės veiksmingumą, ir svarbiausia – įvertinus šių siūlyimų pagrįstumą, į juos atsižvelgti.

Išvados

1. Daugiakalbystė yra viena pamatinių Sąjungos vertybių, tačiau dėl ES valstybių narių teisinio sistemų skirtumų ir oficialiųjų kalbų lingvistinių ypatybių neįmanomas daugelio Sąjungos terminų lygiavertis vertimas į oficialiąsias valstybių narių kalbas. Tais atvejais, kai Sąjungos teisės nuostatos aiškinimas skirtingose kalbinėse versijose skiriasi, dėl vienodo Sąjungos teisės aiškinimo atsisakoma pažodinio teisės aiškinimo ir teisės aktas aiškinamas atsižvelgiant ne į įprastą žodžių reikšmę, bet į ES įstatymų leidėjo tikslus.
2. ES teisės aktuose vartojamų sąvokų tikslinimas valstybių narių teisinėse sistemose yra neišvengiamas, tačiau tais atvejais, kai nacionalinis įstatymų leidėjas netinkamai perkelia ES teisės terminus į nacionalinę teisę, o dėl vienodo Sąjungos teisės aiškinimo atsisakoma įprastos sąvokų reikšmės, kyla grėsmė teisinio tikrumo

105 2024 m. balandžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2024/1203 dėl aplinkos apsaugos baudžiamosios teisės priemonėmis, kuria pakeičiamos direktyvos 2008/99/EB ir 2009/123/EB (OL L 2024/1203, 2024 4 30).

106 Stellungnahme des Deutschen Anwaltvereins durch den Ausschuss Strafrecht zum Vorschlag der Europäischen Kommission für eine Richtlinie des Europäischen Parlaments und des Rates über den strafrechtlichen Schutz der Umwelt und zur Ersetzung der Richtlinie 2008/99/EG.

107 Asociacija „Croplife Lietuva“, Pastabos Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijai dėl Lietuvos Respublikos augalų apsaugos įstatymo Nr. I-1069 pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIVP-3248 (3), 2025 m. balandžio 3 d., https://croplifelietuva.lt/wp-content/uploads/2025/04/18_rastas_ZUM_AAI-LRV-isyda-s0403_mp.pdf.

principui, nes eilinis ES pilietis iš įstatymo teksto gali nesuvokti, kokia pavojinga veika (veikimas ar neveikimas) draudžiama įstatymu.

3. Sąjungos daugiakalbystę reglamentuojanti teisė nėra įtvirtinta viename teisės akte – kiekvienoje Sąjungos kompetencijos srityje kalbų režimas reglamentuojamas savai, teismų praktikos išaiškinimai kinta, todėl nacionalinis įstatymų leidėjas turi aiškiai ir nedviprasmiškai perkelti ES teisę atsižvelgdamas į konkrečiam teisiniui reguliavimui keliamus Sąjungos teisės derinimo uždavinius, nacionalinės teisinės sistemos ypatybes ir lingvistinės raiškos priemones.

THE PRINCIPLE OF MULTILINGUALISM IN THE EU CRIMINAL LAW : THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS

Rasa Volungevičienė

Vytautas Magnus University, Lithuania

Summary. *This article analyses the significance of the multilingualism and discloses the content of this concept as well as the issues arising by ensuring the equality of 24 official languages within the territory of the European Union with particular regard to criminal law. Recognising that, due to the differences in the legal systems and the linguistic diversity of the official languages of Member States, it is not always possible to transpose EU laws into national legal systems by implementing uniform equivalents for the terms used in EU directives and regulations in the same way ensuring the uniform application of EU law. Moreover, the principle of legal certainty is the prerequisite for a fair criminal justice system in all European jurisdictions requiring clear rules in order to be able to foresee the possible outcomes of the behaviour. Therefore, examining the cases when is necessary to consider not only wording of legal acts but also the context in which it occurs and the objectives pursued by the rules of which it is, the article highlights the issues between multilingualism and legal certainty.*

Keywords: *multilingualism, legal certainty, uniform interpretation of EU law, definition of criminal activity.*

Rasa Volungevičienė, Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto dėstytoja praktinė, socialinių mokslų (teisės) daktarė. Mokslinių tyrimų kryptys: Europos Sąjungos baudžiamoji teisė, Europos Sąjungos ir nacionalinės teisės sąveika.

Rasa Volungeviciene, lecturer- practitioner at the faculty of Law at Vytautas Magnus university, Doctor of Social Sciences (Law). Research interests: European Union criminal law, interaction between European Union law and national law.